

проблем, формування навичок самопізнання та саморозвитку, опанування нових комунікативних і поведінкових стратегій.

У випадку екстремальної чи надзвичайної ситуації, здійснюючи заходи з психосоціальної підтримки, фахівці у різних країнах світу орієнтуються на «Керівництво МПК з психічного здоров'я та психосоціальної підтримки в умовах надзвичайної ситуації».

Для підготовки тренерів по психологічній реабілітації, у 2015 році Дітте Марчер, генеральний директор Bodynamic (Данія) провела в Україні семінари «Військовий бойовий шок». 20 українських військовослужбовців мали отримати сертифікати тренерів для роботи з бойовими шокowymi станами, щоб бути готовими не тільки проводити заняття для бійців та ветеранів, а й самостійно готувати ветеранів-інструкторів, надавати їм методичну і консультативну допомогу.

На даний час три україномовні психіатри і психотерапевти, які вже отримали сертифікацію Bodynamic, проводять тренінги для українських військовослужбовців. Під час такої програми учасники ознайомлюються з перевіреними методами боротьби з психологічним шоком і посттравматичним стресовим розладом, а також способами навчання побратимів цим методам. Протягом 5 місяців учасники тренінгів проходять 4 семінари (загалом 14 днів). Впродовж усього цього часу учасники мають самостійно регулярно практикувати отримані під час навчання навички і збиратися групою мінімум двічі між навчанням на семінарах. У 2016 році проект набув подальшого розвитку: тренінг пройшли 2180 осіб у 12 областях України, 30 ветеранів стали ко-тренерами. «Я кайфую від того, що можу допомогти, бо й сам пройшов через подібне, – говорить ко-тренер проекту Сергій Пронякін. – Якщо моя робота змінить хоча б одне життя, я вже знатиму, що і сам живу не даремно. Це додає сил. Це надихає. Я потрапив у коло людей, які розуміли мене, як ніхто, бо тренінги тут побудовані на принципі «ветеран-ветерану». І мені змогли пояснити, що зі мною відбувається і чому, а ще – як почати використовувати набутий досвід і рухатися далі». Отже, військові, що пройшли пекло бойових дій, навчилися довіряти тільки своїм. «Коли хтось із ветеранів потребує психологічної допомоги, він може зателефонувати, і до нього прийдуть такі самі військові, як і він, але навчені надавати професійну підтримку» - говорить ветеран ООС Роман Славетний. Власне, на цьому й побудована вся система роботи з ветеранами за принципом «рівний-рівному» – ветерани підтримують ветеранів. На основі цих понять «рівний – рівному», або «ветеран – ветерану» потрібно розширювати систему психологічної реабілітації в Україні.

За визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), психічне здоров'я – це стан благополуччя, при якому кожна людина може реалізувати власний потенціал, упоратися із життєвими стресами, продуктивно та плідно працювати, а також робити внесок у життя своєї спільноти.

Література

1. Реабілітація жертв конфлікту [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2018/12/Reabilitatsiya-zhertv-vijny.pdf>
2. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.osce.org/files/f/documents/a/c/430829.pdf>

УДК 37. 15. 31 : 316. 772. 32 «19/20»

Вихор С., канд. пед. н., доц.; Радченко О., канд. пед. н., доц.

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,
Україна

АКТУАЛЬНІСТЬ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ В ЕПОХУ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОЇ КРИЗИ

Vykhor S., Ph.D., Assoc. Prof.; Radchenko O., Ph.D, Assoc. Prof.

THE RELEVANCE OF MORAL EDUCATION IN THE ERA OF CIVILIZATIONAL CRISIS

Мінімізувати негативний вплив соціуму, забезпечити порядок і стабільність, безпеку та прогрес, на нашу думку, можна сформувавши у суспільстві систему загальнолюдських цінностей. Ставлення суспільства до різноманітних проблем визначається насамперед рівнем загальної культури та мірою обізнаності у тій чи іншій проблемі. Тому для забезпечення майбутньої стабільності необхідно вже сьогодні формувати в молодого покоління систему цінностей.

Пандемія 2020 року стала непередбачуваним викликом для всього людства, що відобразилося на освітній галузі. Сучасний філософ, історик Юваль Ной Харарі стверджує, що такою є природа надзвичайних ситуацій – вони «перемотують» зазвичай повільні історичні процеси. У більшості країн світу навчальні заклади різного типу змушені були змінити формат навчання. Частина закладів освіти, які ще до карантинних обмежень мали певні напрацювання в цій галузі, змогли відносно швидко перебудуватися відповідно до нових вимог часу, проте, більшість закладів виявили багато нових проблем, які до цього часу залишалися поза увагою дослідників. Однією з основних труднощів стала психологічна неготовність всіх учасників освітнього процесу до навчання у змінених умовах. Для того, щоб продовжувати надавати відносно повноцінні освітні послуги, варто дотримуватися певних правил, яких, з одного боку, не всі дотримуються свідомо, а з іншого – просто «користуються моментом» загального занепокоєння. Дотримуватися правил – це працювати згідно розкладу роботи в інтернеті, постійно оволодівати новими знаннями, платформами, не відходячи від комп'ютера. Чи потрібно так викладатися, якщо кожного неможливо проконтролювати, чи в таких випадках потрібен тотальний контроль? Якщо припустити останній, то чи не призведе це до втрати особистих свобод та демократичних цінностей? Зовнішній контроль, який здійснювався у освітніх закладах сприяв дотриманню відповідного режиму роботи. Внутрішній контроль – совість, яку відомий римський педагог Марк Фабій Квінтіліан називав «тисячею свідків». Це моральна категорія, яку важко означити, але її суть зрозуміла: кожна вихована людина у будь-яких умовах повинна залишатися Людиною.

У нинішній період пандемії на тлі комп'ютеризації та переведення багатьох професій та звичного життя у онлайн формат різко зросла необхідність у порядних, добрих, чесних та високоморальних людях, тих, на кого можна покластися у важку хвилину. Багато людей переоцінили найближче оточення з точки зору моралі, змінили погляди на роль здорового способу життя та значення матеріальних цінностей. Пандемія показала, що від порядності кожної людини залежить здоров'я, щастя та майбутнє багатьох інших; ми всі є частиною однієї великої планети, незалежно від національності, віросповідання чи статків.

Проблема моральності завжди хвилювала людство. Ще у часи Античності Арістотель роздумував над цією проблемою. Він вважав моральність запорукою правильного розвитку людини. Без неї людина є самим диким, самим небезпечним творінням, оскільки за своєю природою володіє страшною зброєю – розумом. Аморальна людина може користуватися нею для самих страшних, небезпечних і злочинних дій. У сучасних умовах від доброчесності політиків, науковців, медиків залежить не лише стан фізичного та психологічного здоров'я населення, але також майбутній розвиток людства в цілому.

У 19 ст. Й. Ф. Герbart – німецький філософ, психолог і педагог зазначав, що в процесі виховання важливою складовою виступає моральне виховання, мета якого – формування характеру. Він виокремлював п'ять ідей морального виховання: 1. Ідея внутрішньої свободи. 2. Ідея вдосконалення. 3. Ідея приязні. 4. Ідея права. 5. Ідея справедливості. Ідея внутрішньої свободи забезпечує душевний спокій, внутрішню гармонію кожної людини через вміння усвідомлювати власні упередження та уявлення, які стримують розвиток особистості. Ідея вдосконалення дає поштовх через самовдосконалення побачити нові можливості для розвитку людини і суспільства. Загальний характер ідеї вдосконалення у світових релігіях визначається сутністю людини через виявлення її місця стосовно божественного. Ідея приязні має навчити кожну людину усвідомлювати, що гармонія внутрішнього і зовнішнього світів досягається через вміння конструктивно взаємодіяти та узгоджувати власні бажання з іншими. Ідея права допоможе вирішувати конфлікти, а ідея справедливості – визначати, хто заслуговує похвали чи покарання. На думку педагога, ці ідеї допоможуть виховати загальнолюдські цінності.

Погляди Й. Ф. Герbart на моральне виховання піддавалися критиці за, нібито намагання, виховати законослухняних громадян, які не намагатимуться змінити існуючий лад. На жаль, період ізоляції підтвердив, що в першу чергу зростає роль близьких людей та членів родини, а змінювати неморальні особи намагаються, в першу чергу, не суспільний лад, а найближче оточення. Підтвердженням цього є сумна статистика: упродовж карантину в світі різко зріс рівень насилля та кількість розлучень. «Наприклад, у Франції кількість звернень зросла на 30%. У Великій Британії кількість жінок, убитих чоловіком удума, зросла втричі, а кількість дзвінків на гарячі лінії — майже впововину. В Італії 8-15 березня кількість звернень щодо домашнього насильства на 55% перевищувала показники за той же тиждень минулоріч. В ООН заявляють, що через карантин спалах домашнього насильства спостерігається й у всьому світі» [1].

Не краща ситуація спостерігалася у 2020 році в Україні. «У середині квітня в Офісі ООН «Жінки в Україні» заявляли, що з початком карантину дзвінків на гарячу лінію збільшилось на 30%. Протягом першої половини 2020 року до поліції надійшла 101 тисяча викликів через домашнє насильство. Це на 40% більше у порівнянні з минулим роком» [2].

На думку видатного українського педагога Г. Ващенка, «погляди Й. Ф. Герbart повторюють в іншій формі Сократове вчення про мораль. Як відомо, останній зводив фактично мораль до знань. Мораль, за Сократом, є мудрість. Людина не тому робить зле, що хоче робити його, а тому, що не знає, що таке добро. Дійсність на кожному кроці доводить однобічність цих поглядів. Є багато людей, що відзначаються досить високим розумовим розвитком і мають навіть чіткі уявлення про норми моралі, а діють зовсім неморально й навіть використовують свої знання на зло іншим. Тому основне в людини – не знання самі по собі, навіть не глибина й систематичність їх, а характер і добра воля, що визначаються спрямуванням сил людини до високої мети, поєднанням з енергійністю, великою наполегливістю і стійкістю в досягненні поставлених перед собою завдань. Людина з таким характером уже через свою послідовність і наполегливість буде шукати засобів до здійснення своїх високих завдань, а одним з наймогутніших засобів до цього є знання» [3].

Співзвучні з думками Г. Ващенка погляди С. Русової. Завдання морального виховання – «вироблення характеру». Моральне виховання має на меті сформувати: моральну свідомість, моральні почуття, моральну поведінку. Отже, з моменту усвідомлення загальнолюдських цінностей, формування моралі переходить в практичну площину формування навичок, звичок та закріплення їх на практиці.

Моральне виховання дітей, за переконанням С. Русової, може бути ефективним лише тоді, коли воно має цілеспрямований характер, здійснюється систематично з наймолодшого віку дитини та ґрунтується на національній основі.

Таким чином, моральні категорії стають предметом додаткової уваги в складні епохи криз, війн, пандемій, коли матеріальні цінності втрачають актуальність. Протягом тисячоліть моральне виховання прямо пропорційно пов'язували з рівнем знань людини, або вважали його результатом наявності загальнолюдських якостей та сформованого характеру. Ця тенденція неявно існує в сучасному світі, але ускладнюється зміною системи цінностей, зменшенням кількості живого спілкування та домінуванням онлайн комунікацій, пришвидшенням темпу життя.

Література

1. Пандемія всередині пандемії. Як карантин в Україні впливає на домашнє насильство. URL:<https://hromadske.ua/posts/pandemiya-vsereдини-pandemiyi-yak-karantin-v-ukrayini-vplivaye-na-domashnye-nasilstvo>
2. Кількість скарг на домашнє насильство зросла на 40%. Це понад сто тисяч викликів за пів року. URL: <https://hromadske.ua/posts/kilkist-skarg-na-domashnye-nasilstvo-zrosla-na-40-se-ponad-sto-tisyach-viklikiv-za-piv-roku>
3. Ващенко Г. Загальні методи навчання: підручник К. : Укр. Видав. Спілка, 1997. – 415 с URL:
4. http://www.ecatalog.name/x/x/x?LNG=&P21DBN=KNLU&I21DBN=KNLU_PRINT&S21FMT=fullw_print&C21COM=F&Z21MFN=29060

УДК 159.9

Вишньовський В., канд. психол. н., доц.

Тернопільський національний технічний університет ім. Івана Пулюя, Україна

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА РЕАДАПТАЦІЯ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

Vyshnevsky V., Ph. D., Assoc. Prof.

SOCIO-PSYCHOLOGICAL READAPTATION OF PARTICIPANTS OF COMBAT

Зростання в усьому світі стихійних лих, міжнаціональних та міжрегіональних конфліктів призводить до значного збільшення чисельності жертв цих подій та військових котрі потребують соціально-психологічної реадaptaції до мирного життя. Будь-яка війна для суспільства несе багато наслідків: економічних, політичних, соціальних, психологічних тощо. При цьому найбільшого масштабу набувають відстроченні наслідки війни, які впливають не тільки на фізіологічне, духовне здоров'я, а й на соціальне та психологічне. Маючи особливий життєвий досвід військовослужбовці не усвідомлюючи це, роками можуть носити тягар болю від пережитого. Залежно від особистісних якостей одні справляються з цим болем, іншим необхідна психологічна допомога та соціально-психологічна підтримка протягом всього життя. Актуальним постає питання визначення шляхів які допоможуть учасникам бойових дій швидше реадaptуватися до життя після війни.

Вивченням питань соціально-психологічної адаптації займалися такі науковці, як Г. Андрєєва, Ю. Бохонкова, Н. Завацька О. Зотова, С. Зражевський Т. Кабаченко, В. Кислий, Ю. Клейберг, І. Кон, І. Кряжева, І. Милославова, Б. Паригіна, А. Петровський, Ж. Піаже, О. Самохвалова, О. Сафін О. Ткачишина, О. Урбановіч, М. Ярошевський. Питання реадaptaції учасників бойових дій досліджували С. Басараб, О. Буковська, В. Гічун, О. Друзь, А. Караян, В. Князевич, М. Кравченко Л. Кудрик, А. Кучер, І. Лубківський І. Мульована М. Мушкевич, О. Сироп'ятов, В. Синишина, Ю. Сурмяк, О. Тополь, А. Чаплигін та інші. Науковці трактують соціально-психологічну